

יום של תורה

פרשת האזינו-כיפור

התורה אומרת כך¹:

ה' לִיהְוָה תִּגְמְלוּ-זֹאת עִם נֶבֶל וְלֹא חֶכֶם הֲלוֹא-הוּא אֲבִיךָ קִנְיָהּ הוּא עֲשֶׂה וְיִכַנְנֶךָ:

תחתונה יותר. והשורש העליון הזה, שעליו רומזת הה' הגדולה, הוא מקום חזרת הנשמות, המקום הרוחני שממנו הן נובעות ואליה הן שבות. לכן משה מגלה סוד זה דווקא סמוך לפטירתו, בשעה שנשמתו עצמה עומדת לשוב אל מקורה.

אבל המהלך אינו מסתכם בעליית הנשמה אל שורשה. מן המקור העליון הזה יורד שפע בהדרגה דרך כל המדרגות עד שהוא מגיע לעולם שלנו. הה' הגדולה מייצגת אפוא את שורש השפע, ואילו הה' הקטנה של בְּהִבְרָאָם, הקשורה לבריאת העולם, מייצגת את הופעתו כאן למטה. הה' הגדולה מולידה ומזינה את הה' הקטנה.

ננסה להעמיק בדברי **רבינו בחיי**, ובעיקר להבין מהי מהותו של אותו ה' גדול המוגדר כמקום חזרת הנשמות, שממנו השפע משתלשל עד לעולמנו.

לשם כך נזכיר את דברי **הבן יהוידע** על מאמר פלא של חז"ל. **הגמרא**² מלמדת על אדם הראשון: **"אדם הראשון מן הארץ עד לרקיע"**.

כבר במילה הראשונה של הפסוק מופיע פרט בלתי רגיל. האות ה' של המילה ה' לִיהְוָה כתובה בספר תורה באות גדולה, ועוד יותר מכך, היא נראית מופרדת משם ה': ה' לִיהְוָה. ודאי שאין זו צורה מקרית. מדוע התורה מגדילה דווקא את האות ה' הזאת, ומדוע היא מפרידה אותה מן השם הקדוש? איזה יסוד מבקש משה לרמוז מאחורי כתיבה מיוחדת זו?

רבינו בחיי עומד על ניגוד מעניין בין שתי אותיות ה' שמקיפות, כביכול, את התורה. כאן, בסוף התורה, הה' של ה' לִיהְוָה כתובה בגדלות. ולעומת זאת, בתחילת התורה אנו מוצאים ה' קטנה, כמו שנאמר בפסוק³:

אֱלֹה תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבְרָאָם בְּיוֹם עֲשׂוֹת יְהוָה אֱלֹהִים אֶרֶץ וּשְׁמַיִם:

נמצא שיש מצד אחד ה"א רבתי, ומצד שני ה"א זעירא. **רבינו בחיי** מבאר ששתי האותיות הללו אינן עומדות לעצמן: הה' הקטנה מקבלת את מציאותה וכוחה מן הה' הגדולה. הה' הגדולה היא השורש העליון, ואילו הה' הקטנה היא ההתגלות שלו במדרגה

1 דברים לב, ו.
2 בראשית ב, ד.
3 חגיגה יב ע"א.

הבן יהוידע מדגיש שאין להבין את הדברים כתיאור של גובהו הגשמי של אדם הראשון. כדי להבין את עומק המאמר, הוא מחבר אותו למאמר נוסף של חז"ל⁴ בענין ביאת המשיח: **"אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף"**.

חז"ל מדברים אפוא על מקום הנקרא "גוף", שבו נמצאות הנשמות העתידות לרדת לעולם הזה. **הבן יהוידע** מגלה רמז נפלא במילים של **הגמרא** עצמן. הגימטריא של "ארץ" היא 291, והגימטריא של "רקיע" היא 380. ההפרש ביניהן הוא 89, בדיוק הגימטריא של המילה "גוף". נמצא שכאשר חז"ל אומרים שאדם הראשון היה **מן הארץ ועד לרקיע**, אין כוונתם לתאר את גופו החומרי, אלא לרמוז לאותו גוף רוחני שבו נמצאות הנשמות. ה"גוף" הזה הוא מה שעומד בין הארץ לרקיע, המקום הרוחני שממנו הנשמות משתלשלות בהדרגה עד שהן מגיעות לעולמנו.

קריאה זו מאפשרת לנו להעמיק מאוד בדברי **רבינו בחיי**. אם הגוף, אוצר הנשמות, הוא בדיוק המרחב שבין הארץ לרקיע, הרי שהנשמות עצמן הן הגשר בין שתי הבחינות הללו. שורשן במרומים, ומשם הן יורדות בהדרגה עד שהן מתלבשות במציאות הארץ.

מעתה מובן מדוע רבינו בחיי מזכיר את ענין הנשמות כאשר הוא מקביל בין הה' הגדולה לה' הקטנה. הה"א רבתי, הה' הגדולה, מייצגת את המקור העליון, והה"א זעירא של פְּהִיפְּרָאָם מייצגת את התגלותו בתוך הבריאה. וביניהן נמצאות הנשמות: הן יוצאות מן המקור העליון, עוברות דרך המדרגות השונות, ומגיעות עד עולמנו. הנשמות הן המעבר בין הה' הגדולה לה' הקטנה, כשם שהן הגשר בין השמים והארץ.

רעיון זה מקבל הד נפלא במאמר נוסף של חז"ל. **הגמרא**⁵ אומרת בשם רבי אליעזר: **"תניא רבי אליעזר אומר נשמתן של צדיקים גנוזות תחת כסא הכבוד, שנאמר והיתה נפש אדני צרורה בצרור החיים"**.

ראוי לשים לב שה**גמרא** מדגישה כאן "נשמותיהם של צדיקים". כלומר, הנשמות הגבוהות ביותר הן שמקומן תחת כיסא הכבוד, ואילו נשמות של מדרגות נמוכות יותר שורשן במדרגות נמוכות יותר. מכאן אפשר להבין מדוע גוף הנשמות מתואר כרומז לכל המרחב שבין השמים לארץ: הנשמות אינן עומדות כולן באותה מדרגה. הן מסודרות לפי שורשן ולפי דרגתן,

מן המדרגות העליונות ביותר ועד המדרגות הקרובות יותר לעולם הזה. הגשר המחבר את השמים והארץ בנוי אפוא מסידור הנשמות עצמן בכל מדרגות הבריאה. כל נשמה עומדת במקום המיוחד לה, ועל ידי כך משתתפת בשרשרת הגדולה המאפשרת לשפע העליון להשתלשל עד כאן למטה.

עתה אפשר להבין את התוצאה העמוקה של החטא. כאשר האדם חוטא, הוא אינו מקלקל רק את מצבו הפרטי. הוא פוגע בסדר הרוחני שבו הנשמות מסודרות. נשמות מסוימות, או ניצוצות השייכים להן, נמסרות אז לידי כוחות הרע, הקליפות, והמבנה המקורי מתבלבל. הגשר שהיה אמור לחבר בהרמוניה את כל המדרגות אינו פועל עוד בשלמות, והשפע הבא מלמעלה אינו יכול לעבור כראוי עד לעולמנו.

כאן אנו נוגעים בשורש הרוחני של הקלקולים שבבריאה. כאשר השפע האלוקי מגיע כראוי עד המדרגות התחתונות, העולם יכול לפעול לפי הסדר שרצה בו הקב"ה. אבל כאשר מעבר השפע נעצר על ידי חטאים ועל ידי פיזור הנשמות בתוך כוחות הרע, הפגם הזה מתגלה לבסוף גם במציאות הגשמית, ונעשה מקור לכל מיני שיבושים בטבע. עכשיו אפשר לחזור לדברי **רבינו בחיי**. הה"א רבתי, הה' הגדולה, היא המקור העליון שמבקש להעביר את שפעו אל הה"א זעירא, הה' הקטנה שעל ידה נברא עולמנו. אלא שבין שתיהן עומד כל מסלול הנשמות. כאשר סידור הנשמות התבלבל בגלל החטאים, הה' הגדולה אינה יכולה להשקות כראוי את הה' הקטנה. הבעיה אינה במקור השפע, אלא בצינורות המוליכים אותו אל המציאות שלנו.

מכאן אפשר להתקדם עוד, על פי יסוד גדול המקביל בין נשמות ישראל לאותיות התורה. רבותינו לימדו, ששישים ריבוא נשמות השורש של ישראל מקבילות לשישים ריבוא אותיות התורה, רעיון הנרמז במילה "ישראל" כראשי תיבות של "יש שישים ריבוא אותיות לתורה".

ההקבלה הזאת מאפשרת לנו לקשור את הדברים לעומק דברי **הערבי נחל**⁷ שכבר הזכרנו במקום אחר⁸. ביארנו ששמותיו של הקב"ה הם המבנה הרוחני שעל ידו החיות האלוקית מתפשטת בבריאה. היכולת שלהם להעביר את השפע תלויה, בין השאר, במילוי שלהם, כלומר בהתפשטות האותיות הנסתרות בתוך כל אות גלויה. ואם נשמות ישראל עצמן מקבילות לאותיות התורה, אפשר להבין שסידור הנשמות

4 נדה יג ע"ב.

5 שבת קנב ע"ב.

6 מגלה עמוקות, אופן קפו, ועוד.

7 ערבי נחל, פרשת שלח, דרוש ג, ד"ה בהקדם דברי האריז"ל.

8 ראה דברינו לפרשת ראה תשפ"ו.

משתתף ישירות בהתפשטות האותיות המרכיבות את שמות ה'.

כל נשמה היא, כביכול, אות שצריכה לעמוד במקומה בתוך המבנה הגדול הזה. כאשר הנשמות מסודרות כראוי ומחוברות לשורשן, האותיות יכולות להתפתח בשלמות: האלוקות מקבלת ביטוי רחב יותר בתוך הבריאה, והמילויים של השמות יכולים להתגלות יותר. השפע הנמצא במקור העליון מקבל אז את האותיות ואת הצינורות הנצרכים לו כדי לרדת ממדרגה למדרגה עד לעולם הזה.

לעומת זאת, כאשר החטא מזיז נשמות מסוימות ממקומן ומוסר אותן לשליטת כוחות הרע, הרי זה כאילו אותיות עוזבות את מקומן. המבנה שאמור לגלות את שמות ה' נחלש, והמילוי שלהם אינו יכול להופיע באותה עוצמה. נמצא שסידור הנשמות והתפתחות המילויים הם שני צדדים של אותו מנגנון: ככל שאותיות הנשמות חוזרות למקומן, כך השם יכול להתפשט; וככל שהשם מתפשט, כך השפע האלוקי יכול לעבור דרך העולמות ולהגיע אל הבריאה.

כנראה שלאור הרעיון הזה אפשר להבין פסוק המופיע מעט קודם לכן בשירה⁹:

כִּי שֵׁם יְהוָה אֶקְרָא הָבוּ גִדְל לַאלֹהֵינוּ:

הלשון של משה נעשית מעוררת מאוד: "כִּי שֵׁם יְהוָה אֶקְרָא"; כאשר שם ה' עומד להתגלות, "הָבוּ גִדְל". ודאי שאין הכוונה להגדיל את הקב"ה בעצמו, אלא לאפשר לשמו לקבל יותר התפשטות בתוך הבריאה, על ידי גילוי האותיות המרכיבות אותו.

והרי ראינו שנשמות ישראל מקבילות לאותיות התורה. כל נשמה היא אות המשתתפת בגילוי האלוקות. כאשר הנשמות עומדות במקומן הנכון, הן מאפשרות לאותיות שמות ה' להתפשט יותר, וממילא למילויים לחזור לשלמותם. לפי זה, "הָבוּ גִדְל" רומז למשימה המוטלת על ישראל: לתת התפשטות לשם ה', על ידי כך שהאותיות הנסתריות שלו יתגלו בשלמות.

הפסוק מקבל עומק נפלא: כִּי שֵׁם יְהוָה אֶקְרָא – הָבוּ גִדְל. כאשר שם ה' צריך להתגלות בעולם, ישראל, דרך האותיות שהן נשמותיהם, הם המאפשרים את התפשטותו. ככל שהנשמות חוזרות לסידורן האמיתי, כך האותיות יכולות לגלות את המילוי שלהן, וכך השם האלוקי יכול להעביר את שפעו עד המדרגות

התחתונות.

הבנה זו מאפשרת לנו גם לתפוס את עומק דברי חז"ל המפורסמים בענין התשובה¹⁰: **"אמר רבי לוי: גדולה תשובה שמגעת עד כיסא הכבוד, שנאמר: שובה ישראל עד ה' אלוקיך"**

דברים אלו מתיישבים היטב. ראינו שהנשמות העליונות ביותר מקומן תחת כיסא הכבוד. אם החטא מזיז את הנשמות ומוסר אותן לכוחות הרע, התשובה עושה את התנועה ההפוכה: היא מאפשרת לנשמה לשוב למקומה ולעלות עד שורשה. התשובה מגיעה עד כיסא הכבוד מפני שהיא משקמת את הגשר הנבנה על ידי הנשמות בין הארץ לשמים.

רעיון זה עשוי לבאר את המעשה הפלאי של מלחמת יעקב אבינו עם שרו של עשו. התורה מספרת¹¹:

וַיֵּתֶר יַעֲקֹב לְבָדוֹ וַיֹּאבֶק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר:

המילה שבה משתמשת התורה לתיאור המאבק, "וַיֹּאבֶק", נקשרת בדברי חז"ל למילה "אבק - עפי". האבק שנוצר מן המאבק אינו תיאור חיצוני בלבד של מלחמה גשמית. המדרש¹² נותן לאבק הזה חשיבות עצומה. הוא מלמד שכל מה שישראל עושים ומצליחים בעולם הזה, וכן ניצחונותיהם במלחמות ואפילו הצלחתם בתורה, הכול בא בזכות אותו אבק שהעלה יעקב אבינו. ורבי ברכיה ורבי סימון אומרים בשם רבי אבהו שהקב"ה לקח את האבק הזה והניחו תחת כיסא הכבוד.

לאור מה שביארנו, המדרש מקבל משמעות חדשה. שרו של עשו מייצג את כוח הרע. וכבר הסברנו שכאשר האדם חוטא, כוחות הרע מקבלים לידיהם נשמות וניצוצות שיצאו ממקומם האמיתי. מלחמת יעקב עם השר יכולה אפוא להתפרש כפעולת השבה: יעקב נאבק בכוח הזה כדי להוציא מתחת ידו את הנשמות שנפלו לשלטונו.

וזו הסיבה שתוצאת המאבק מתוארת כ"אבק". העפר הוא מן הדימויים שהתורה משתמשת בהם, כבר אצל אברהם אבינו, כדי לתאר את זרעו¹³: **"וְשִׁמְתִּי אֶת זֶרְעֶךָ כְּעֹפֶר הָאָרֶץ"**. האבק שעלה בשעת המאבק יכול אפוא לרמוז לנשמות ישראל שיעקב מוציא משליטת המלאך.

ומעתה מובן מדוע המדרש מדגיש שהקב"ה לוקח את

9 דברים לב, ג.

10 יומא פו ע"ב.

11 בראשית לב, כה.

12 שיר השירים רבה ג, ה.

13 בראשית יג, טז.

האבק הזה ומניח אותו תחת כיסא הכבוד. אין זו רק מתנה שניתנה ליעקב. הנשמות שנגאלו חוזרות למקומן האמיתי בגוף הנשמות. הן יצאו ממקומן בעקבות החטא ונפלו לשלטון כוחות הרע; יעקב מחזירן, והקב"ה מניח אותן שוב בתוך המבנה המחבר בין הארץ לשמים, עד כיסא הכבוד.

כעת מובן גם מדוע המדרש תולה במאבק הזה כל כך הרבה ברכות: הצלחתם הגשמית של ישראל, ניצחונותיהם, ואף תורתם. כאשר יעקב משיב את הנשמות הללו, אין הוא מנצח רק את שרו של עשו. הוא משקם את הגשר שעל ידו השפע האלוקי יכול לרדת שוב אל העולם. האותיות חוזרות למקומן, המילויים יכולים להתפתח, והשפע יכול לזרום מחדש מן המקור העליון עד הבריאה. לכן כל הברכות שמזכיר המדרש יכולות לצאת מאותו אבק: השבת הנשמות מחזירה את הצינורות שדרכם הברכה מגיעה לעולמנו.

אפשר ללכת עוד צעד קדימה. עצם שמו של יעקב מעיד על המקום שבו הוא נמצא בתחילת דרכו. בשעת לידתו התורה מספרת שהוא אחז בעקבו של עשו: **"וַיִּדּוּ אֶחָד בְּעֶקֶב עֶשָׂי, וְלֹכֵן נִקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב"**. העקב הוא החלק הנמוך ביותר בגוף, זה שנוגע בארץ. נמצא שבתחילה יעקב מופיע בבחינה השייכת למקום התחתון, לבחינת הארץ.

אלא שבמהלך המאבק שלו עם שרו של עשו מתרחש דבר יסודי ביותר. כפי שביארנו, המאבק הזה מאפשר ליעקב להחזיר את הניצוצות ואת הנשמות שנפלו תחת שליטת כוחות הרע. והדבר נרמז ממש בגימטריה של השמות:

$$\begin{aligned} \text{יעקב} &= 182 \\ \text{שטן} &= 359 \\ 182 + 359 &= 541 = \text{ישראל} \end{aligned}$$

כלומר, כאשר יעקב מחזיר אליו את מה שהיה נתון בידי השטן, הוא מגיע בדיוק לגימטריה של "ישראל". ממילא אין זה מקרה ששינוי שמו מתרחש דווקא בסיום המאבק הזה: **"לֹא יַעֲקֹב יֵאָמֵר עוֹד שְׁמִי כִּי אִם יִשְׂרָאֵל"**.

והשינוי הזה נפלא מאוד. בתחילה הוא נקרא יעקב, מלשון עקב, החלק שנוגע בארץ; ואחר כך הוא נעשה ישראל, שם שאפשר לקרוא בו את האותיות "לי ראשי". מן העקב אל הראש, מן הארץ כלפי מעלה, יעקב משלים בכך את כל הקומה שעליה דיברנו.

כאן אנו חוזרים בדיוק אל גוף הנשמות שהזכרנו קודם. כאשר יעקב מוציא מידי שרו של עשו את הניצוצות שנפלו תחת שליטתו, הוא מחזיר את הנשמות למקומן בתוך המבנה, ובכך בונה מחדש בהדרגה את אותו גוף המשתרע מן הארץ ועד השמים. מי שבתחילה היה קשור לעקב, לנקודה הנמוכה הנוגעת בארץ, יכול כעת להגיע אל הראש, אל המקום העליון הפונה כלפי מעלה.

המעבר מיעקב לישראל מתאר אפוא את בנייתו מחדש של הגשר כולו: יעקב מתחיל מן העקב, מחזיר את הנשמות שהיו נתונות בידי השטן, משלים מחדש את הגוף, ונעשה ישראל - "לי ראשי". בכך הוא מגיע אל ראש הקומה המחברת בין הארץ לשמים. ומעתה מובן עוד יותר מדוע העפר שנוצר מתוך אותו מאבק יכול בסופו של דבר לעלות עד כיסא הכבוד.

ההבנה הזאת מוליכה אותנו מאליה אל יום הכיפורים, שבו אדם אחד מקבל רשות להיכנס למקום שמציאותו נראית גבוהה לגמרי מגבולות העולם הזה.

הגמרא¹⁴ מביאה בזה מאמר מופלא של רבי ישמעאל בן אלישע, שהיה בעצמו כהן גדול: **"אמר רבי ישמעאל בן אלישע: פעם אחת נכנסתי להקטיר קטורת לפני ולפנים, וראיתי אכתריאל י"ה ה' צבאות יושב על כסא רם ונישא. אמר לי: ישמעאל בני, ברכני. אמרתי לו: יהי רצון מלפניך שיכבשו רחמיך את כעסך, ויגולו רחמיך על מידותיך, ותתנהג עם בניך במידת הרחמים, ותיכנס להם לפני משורת הדין. ונענע לי בראשו"**.

ודאי שאין לנו שום השגה פשוטה במה שראה רבי ישמעאל. אבל דבר אחד ברור מתוך לשונו: כאשר הכהן הגדול נכנס לקודש הקודשים, הוא מגיע לגילוי אלוקי גבוה ביותר, עד שהחזון שלו מתואר סביב כיסא רם ונישא.

המציאות הזאת נעשית מפליאה עוד יותר כאשר מתבוננים באיסור שאמרה התורה¹⁵ לגבי כניסת הכהן הגדול:

וְכָל אָדָם לֹא יִהְיֶה בְּאֹהֶל מוֹעֵד בְּבָאוּ לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ עַד צֵאתוֹ וְכִפֹּר בְּעֻדּוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ וּבְעֵד כָּל קֹהֵל יִשְׂרָאֵל:

הירושלמי¹⁶ מגלה שהלשון "וכל אדם לא יהיה" אינה מתייחסת רק לבני אדם: **"וכל אדם לא יהיה באוהל מועד – אפילו אותם שנאמר בהם¹⁷: ודמות פניהם פני אדם, לא יהיו באוהל מועד"**. כלומר, אפילו

14 ברכות ז ע"א.

15 ויקרא טז, יז.

16 ירושלמי יומא ה, ב [כז ע"א].

17 יחזקאל א, י.

מלאכים שפניהם כדמות אדם אינם נמצאים שם בשעה שהכהן הגדול עושה את עבודתו. המדרגה הנגלית באותו רגע גבוהה כל כך, שגם בריות עליונות צריכות להסתלק ממנה.

מכאן אפשר להבין עוד יותר את עומק חזונו של רבי ישמעאל. מה שהוא רואה בקודש הקודשים אינו יכול להיות מציאות מלאכית רגילה, שהרי אפילו המלאכים אינם רשאים להיות שם באותה שעה. מוכרח שמדובר בגילוי עליון מאוד של הארה אלוקית, הקשורה בדבריו לכיסא הכבוד.

רש"י נותן לנו מפתח נוסף כאשר הוא מפרש את הפסוק שנאמר בשירת הים¹⁸

מִכּוּן לְשִׁבְתְּךָ פְּעֻלַּת ה' מִקְדָּשׁ אֲדָנִי כֹנֵנוּ יְדִיד:

רש"י מבאר: "מקדש של מטה מכוון כנגד כיסא של מעלה". נמצא שקודש הקודשים של מטה הוא נקודת ההתאמה לכיסא הכבוד של מעלה. אנו חוזרים בדיוק למדרגה שסביבה נבנה כל המהלך שלנו. אלא שכאן מתעוררת קושיה עצומה: אם אפילו המלאכים צריכים לצאת ממקום זה, כיצד אדם בשר ודם יכול להיכנס לשם?

רבי צדוק הכהן¹⁹ משיב על שאלה זו. הוא מבאר שבשעה שהכהן הגדול נכנס לקודש הקודשים, הוא עובר שינוי מוחלט: "אך הענין שהכהן גדול בכניסתו לקודש הקדשים לא היה לו שום גוף, שהיה התפשטות הגשמיות והיה רק נשמה, נר ה' נשמת אדם... ולא היה בכלל אדם אפילו מאותן שכתב בהם ודמות פניהם פני אדם, שהיה אז גדול ממלאך, ושם בקודש הקדשים לא היה לו שום דיבור כלל, שהתפלה שהיה מתפלל היה בהיכל כמו שאמר (יומא נב:), ושפיר כתיב וכל אדם לא יהיה וגו'... ומטעם זה נקרא הכהן הגדול בכל סדר היום אישי כהן גדול שהוא מלשון אש, שאז היה הכהן הגדול אש אוכלה אש נשמתא בלא גופא".

התשובה מבהילה: הכהן הגדול אינו נכנס לקודש הקודשים בתור אדם במובן הרגיל. בשעת כניסתו הוא מגיע להפשטה כזו מן החומר, עד שהוא עומד כנשמה בלי גוף. לכן אין כאן עבירה על האיסור "וכל אדם לא יהיה באוהל", מפני שבאותה שעה הוא למעלה מן המציאות הנקראת אדם. **רבי צדוק** אומר שהוא נעשה אז גבוה מן המלאכים, מפני שאף שהמלאך נמצא בטבעו בעולמות העליונים, שורש הנשמה של האדם גבוה ממנו.

כאן עולה שאלה יסודית: מדוע נצרך שהכהן הגדול

יכנס למקום קדוש ונשגב כל כך, ויתפשט מן הגוף? למה כפרת יום הכיפורים דורשת להגיע למדרגה שבה הכהן הגדול אינו מתואר עוד כאדם, אלא כ"נשמתא בלא גופא"?

התשובה מתבארת לאור כל מה שביארנו. יום הכיפורים הוא היום שבו צריכים להימחק חטאי ישראל. אבל הבנו שהתוצאה הפנימית של החטא היא שהנשמות זזות ממקומן האמיתי, חלק מהן נמסרות לכוחות הרע, ומתוך כך מתבלבל הגשר הגדול המחבר בין הארץ לשמים. לכן הכפרה אינה יכולה להסתכם במחיקת החטא; היא צריכה גם לאפשר לנשמות לחזור למקומן.

וזוהי בדיוק עבודתו של הכהן הגדול. מכיוון שהוא מופקד על כפרת כל ישראל, עליו לפעול באותה מדרגה שבה נוצר הפגם: מדרגת הנשמות. לשם כך אין הוא יכול להישאר בתוך גבולות לבושו הגשמי. הוא מתנתק מן החומריות, וכאילו נעשה נשמה בלי גוף, ועולה מדרגה אחר מדרגה בעולמות הרוחניים עד שהוא מגיע לראש המבנה הזה, למדרגה המקבילה לכיסא הכבוד. שם הוא יכול לתקן את סדר הנשמות ולאפשר לכל אחת לשוב למקומה הראוי.

עתה אפשר לחזור לדיאלוג הפלא שמביא רבי ישמעאל. כאשר הוא נכנס לקודש הקודשים, הקב"ה אומר לו: "ישמעאל בני ברכני". הלשון הזאת צריכה ביאור. כיצד אפשר לברך את הקב"ה? הרי הקב"ה הוא מקור כל הברכה ואינו חסר דבר. ועוד, תשובתו של רבי ישמעאל אינה נראית כברכה כלפי הקב"ה, אלא כתפילה על ישראל: הוא מבקש שמידת הרחמים תגבר על הדין, ושהקב"ה ינהג עם בניו לפנים משורת הדין.

אבל עכשיו אפשר להבין את עומק הדברים. הברכה שמדובר בה כאן אינה הוספת דבר לקב"ה עצמו, חלילה. היא מתארת את ריבוי גילוי בתוך הבריאה. ראינו ששמות ה' מתגלים דרך האותיות והמילויים שלהם: ככל שההסתעפויות שלהם יכולות להתפתח יותר, כך תחום פעולתן מתרחב, והשפע יכול להתפשט עד המדרגות התחתונות.

וזוה בדיוק מה שמתרחש ביום הכיפורים. הכהן הגדול נכנס לקודש הקודשים כשהוא נושא עמו את תשובת כל ישראל. כשהוא מגיע למדרגת הנשמות, הוא משיב את סידור הנשמות שהחטאים בבלו. האותיות חוזרות למקומן, הגשר המחבר בין המדרגות נבנה מחדש, ושמות ה' יכולים לשוב ולהתפשט במילואיהם. הה' הגדולה יכולה שוב להשקות את הה' הקטנה.

¹⁸ שמות טו, יז.

¹⁹ פרי צדיק, ערב יום הכיפורים, אות ז.

הבקשה "ברכני" מקבלת לפי זה משמעות נפלאה: אפשר לשמי לשוב ולהתגלות בכל מרחבו בעולם. ובדיוק לכן רבי ישמעאל עונה בתפילה על ישראל. הוא מבקש שהרחמים יגברו על הדין, שהקב"ה ינהג עם בניו ברחמים ולפנים משורת הדין. כי כאשר החטאים נמחלין, הנשמות יכולות לחזור למקומן; וכאשר הנשמות חוזרות למקומן, שמות ה' יכולים שוב להתפשט; וכאשר שמות ה' חוזרים להתפשט בשלמות, הברכה יכולה לרדת שוב לעולם.

נמצא שתפילתו של רבי ישמעאל על ישראל היא בעצמה התשובה ל "ברכני": המחילה הניתנת לבני ישראל משקמת את הצינורות שעל ידן הברכה האלוקית יורדת אל הבריאה.

אפשר שזהו אחד מן העומקים של יום הכיפורים, היום שבו כל עינויי הגוף נוהגים. אנו מפסיקים לאכול ולשתות, לרחוץ, לסוך, לנעול נעלי עור ולחיות חיי אישות, מפני שלכמה שעות עיקר העיסוק שלנו אינו הגוף אלא הנשמה. בדמות הכהן הגדול שנכנס לקודש הקודשים כ"נשמתא בלא גופא", כל יהודי מוזמן להשתחרר מעט מאחיזת החומר, כדי לאפשר לנשמתו לשוב אל מקומה האמיתי במבנה הרוחני.

כפרת יום הכיפורים מתגלה אפוא כשיקום אמיתי. התשובה מחזירה את הנשמות שנדדו בגלל חטאינו, מתקנת את הגשר בין הארץ לשמים, ומאפשרת לשפע האלוקי לעבור שוב כראוי בכל מדרגות הבריאה. הה' הגדולה יכולה להשקות את הה' הקטנה, שמות ה' חוזרים להתגלות במילואם, והברכה יכולה שוב להתפשט בעולם.

לקראת יום הכיפורים, שבת שובה נותנת לנו את ההזדמנות להתחיל את השיבה הזאת. לעשות תשובה אין פירושו רק להתחרט על מה שעשינו; פירושו למצוא מחדש את מקומנו. כל מאמץ, כל מצווה וכל חטא שנעזב מאפשרים לאות אחת לשוב למקומה ולנשמה שלנו להתקרב לשורשה. יהי רצון שנזכה לשוב באמת אל ה', כדי שנשמותינו יחזרו למקומן האמיתי ויהיו שוב צינורות של ברכה בעולם הזה.

שבת שלום, גמר חתימה טובה.

יהודה משה שרביט